

RADÓ GÉZA – FARKAS LAJOS:
KOSSUTH LAJOS, A SZABADSÁGHARC HADEGÉSZSÉGÜGYÉNEK
MEGTEREMTŐJE¹

Digitalizálták a Magyar Tudománytörténeti Intézet és a Semmelweis Orvostörténeti
Múzeum, Könyvtár és Levéltár munkatársai, Gazda István vezetésével
Közreműködött: Kapronczay Károly és Szállási Árpád

Mint ismeretes, Kossuth 1848 szeptemberében, a Béccsel való alkudozásra kész Batthyány-kormány bukása után került valójában a hatalom birtokába. Az országgyűlés a nemzet élére a forradalom kormányaként az országos Honvédelmi Bizottmányt állította, amelynek Kossuth szinte teljhatalmú elnöke lett. Ez az új szerv a parlament radikális baloldalára és az utca népére, a közönség széles tömegeire támaszkodott.

Mikor Kossuth végre hozzájutott ahhoz, hogy új tiszteben felállítsa az önálló magyar honvédsereget, rendkívül nehéz viszonyok közé jutott, hiszen Ausztriával már kitört a háború és az újonnan verbuvált hadseregnek nemcsak hadi- és hadfelszerelése ipara nem volt, de hiányzott a hadegészségügyi hálózata is, márpedig modern katonai egészségvédelem nélkül korszerű hadsereg el sem képzelhető. Így tehát valójában mindent menetközben, hihetetlen gyorsasággal kellett megteremteni.

Kossuth október végén helyszíni szemlét tartott az osztrák határ mentén Pozsony körül, a Görgey vezérlete alatt álló felső-dunai táborban, s az ott látottak döbbenették rá a katonai egészségvédelem kezdetlegességére, hiányaira is. November 3-i levelében, amelyet a Honvédelmi Bizottmányhoz küldött, kétségbeesve kiált fel:

„...az alsótáborból lábát, karját vesztett invalidusok száguldnak ide minden rend, minden ellátás nélkül. Hozzám folyamodnak, gondoskodnék róluk, de nem ismerem a szabályokat, nem tudom, hová küldjem, mit adjak nekik. Tessék erről intézkedni s táborvezéreket utasítani, hová küldjék becsületes nyugalomba szabadságunk harcának martyrjait.”

Szíve megdobbant a szenvedő honvédek fájó sóhajára és kezébe vette a tábori egészségügy ezerfelé ágazó szervezetének ügyét is. (...)

Kossuth forradalmi módon a társadalmi önségély eszközeihez folyamodott. Az új kórházak berendezésének és felszerelésének sikere érdekében teljes mértékben igénybe vette az újságok nyilvánosságát. A sajtó nap-nap után közölte a jószívű adakozók neveit s azt is, hogy mivel járultak hozzá az egészségügy megjavulásához. A haza szabadságáért lelkesedők – legtöbbjük szegény, dolgozó kisember – nem egyszer utolsó párnájukat adták oda, hogy a beteg honvédek feje alja puha legyen és vitték az új kórházba a lepedőket, takarókat, törülközőket, fehérruhát, tépést, pólyát, evőeszközt a sebesültek számára.

---

¹ Forrás: Radó Géza – Farkas Lajos: Kossuth Lajos a szabadságharc hadegészségügyének megteremtője. 1–2. rész. = Honvédorvos, 1952. 9. sz. pp. 819–822., Honvédorvos, 1952. 10. sz. pp. 884–888. (A tanulmányt rövidítve közöljük – a szerk. megj.)

A nagy javulást azonban egy súlyos közegészségügyi botrány hozta meg, mely hosszú ideig izgalomban tartotta a főváros egész lakosságát. Kossuth átlátta a veszélyt és forradalmi eréllyel azonnal beavatkozott, hogy rendet teremtsen a kórházi káoszban, a betegellátás sivárságában.

Mi váltotta ki ezt a botrányt? A kérdésre választ ad az itt következő jelentés, amelyet Sauer Ignác országos főorvos terjesztett elő a kolera ügyével foglalkozó bizottmány november 15-i ülésén:

„A pesti Üllői utcza katonai laktanyát november 14-ikén meglátogatván... ott az újonczok közt, kik a legnagyobb részt ruhátlanul, egy puszt szobába, asztal széke, ágytakaró, szalma és fűtő nélkül igen nagy számmal valónak, a cholera kiütött.”

Ez a jelentés nagy megbotrányozást keltett a Honvédelmi Bizottmányban és Kossuth nyomban felszólította Pándy alezredest, hogy

„...átvéve minden katonai laktanya főparancsnokságát, rögtön úgy intézkedjen, hogy a kívánt rend, tisztaság, a szükségesekekkel ellátás azonnal életbe lépjen és hogy holnap minden megtörténjék, mi ezeket biztosítsa.”

E naptól kezdve valósággal cikáztak az orvosi vezetők felé Kossuth rendelkezései. (...)

A Kossuth Hírlapja november 12-én már alapvető változásokról számolt be „a budapesti katonai kórházakban rendetlenség és hanyagság kapcsán”: A kormányelnök megparancsolta:

„...hogya ha még aznap minden Budapesten található kórházakban mindaz, mi a kórházakban, hogya legyen... elrendelve s a betegek orvosi tekintetben ellátva nem leendenek, az ország főorvosának hivatala azonnal megüresült... és ma, 48 óra múlva a rendelet kelte után... orvos, kellő tisztaság és rend van! Aki tisztének meg nem felel, el vele, minden szó nélkül, ha maga az isten fia volna is! Így lesz rend és igazság.”

Országos viszonylatban is szükség volt az egészségvédelem biztosítására. Ezt volt hivatva megvalósítani a kereskedelmi minisztériumban Kossuth rendeletére felállított egészségügyi osztály.

Az egész vonalon életbeléptetett szigorú rendszabályok jótékonyan éreztették hatásukat, ennek ellenére azonban szükségesnek mutatkozott a további szigorú ellenőrzés, amiben maguk az újságok jártak elől. Így a Kossuth Hírlapja december 1-jén ismét egy egészségügyi botrányra hívta fel a figyelmet:

„A napokban nagyobb számú beteg katonákat hoztak a táborból. Éjjel érkeztek meg szegényekkel, s keresték az illető orvost, hogya azonnal kórházba adhassák őket. Sauer úr segédei azonban történetesen éppen azon este mákonnyal tettek kísérletet magukon s aludtak tőle, mint a juhászbunda. Hiába csöngettek, hiába dörömböltek: ők fülök botját sem mozdították, minélfogva a felügyelők nem kaphattak utasítványt a kórházba s a betegeknek az egész éjt szabadban kellett tölteniök.”

Az eset tanulságait így vonta le a Kossuthhoz közelálló újságíró:

„Orvos urak! a katona most legdrágább kincse az országnak, járjatok el lelkiösmeretesen a kezetekre bizottakkal, mert hanyagságtokért ezeknek átka száll rátok.” (...)

*

A Debrecenből kiinduló újjászervezés kezdetén mindenképp előtt számba kellett venni, vajon a menekülés után egyáltalán milyen erővel és szükségletekkel rendelkezik a hadegészségügy.

Ezért a kormány február 1-jén a mozgó hadseregek és várak parancsnokságait utasította, adjanak jelentést „az orvosok teljes létszámáról, rangjáról, jellegű és képességű tulajdonságairól”, a gyógyintézetek helyzetéről, a sebészeti műszerek mennyiségéről, a szükséges gyógyszerek s főleg az éter és a kloroform hiányáról, egyben a gyógyintézetek 14 naponként – kivételes esetekben még gyakrabban is – jelentéseiket küldjék be.

Kossuth mindenk előtt leváltotta a hadegészségügy élén álló lagymatag, elnéző, liberális magatartású egyéneket, akik a gyors és kemény szervezés, s ellenőrzés munkájára nem bizonyultak alkalmasnak, és dr. Flór Ferenc személyében erélyes és mozgékony új orvoskari főnököt állított az ügyek élére. Gelich tábornok emlékiratai szerint jól választott, mert Flór rendkívüli tevékenységet fejtett ki. A hadsereg gyors növekedése különösen az orvosok számának szaporítását követelte.

Am a keretek felállítása egymagában nem volt elegendő, Kossuth fegyelmet és rendet is követelt. Már a múlt év őszén Stáhly és Sauer főorvosok esetében megmutatta, hogy nem tűri a lazaságot, a kötelességmulasztást, ha szívének oly drága honvédfiai egészségéről van szó. Most például közölte a hivatalos lapban, hogy

„...a zászlóalji orvosok között találtattak oly egyének, kik megfelejtkezve a hivatalos és szenvedő emberiség iránt tartozó legszebb kötelességükről, nemcsak azon zászlóaljat, melyhez rendeltettek, engedelem nélkül hosszabb időre elhagyták, hanem még a szállítás végett reájuk bízott betegek mellől is botrányt okozólag eltávozni s azokat elhagyni merészelnek. Az így cselekvők nemcsak a tábori orvosok sorából, nevök közzétételével kitöröltetnek, hanem mint szökevénytisztek egyszersmind haditörvényszék elé is fognak állíttatni”. (...)

Tehetséges, sikeres munkatársat fedezett fel Kossuth Obonyai doktorban is, akit a tábori kórházak igazgató főorvosává nevezett ki. Már első jelentése mély bepillantást enged munkája rendkívüli nehézségeibe:

„...midőn én a tábori kórházak rendezését által vettem, pusztá falaknál egyebet nem találtam, pár napi szorgalmamnak műve a rögtönzött tábori kórházak úgy, amint most állanak, amellyek ha nem is képesek számos betegeknek kényelmes, de minden esetre számos menedéket nyújtani. Tisztán szobákról, ágyakról, orvosságokról gondoskodtam, az orvosi felügyeletet, mint lényeges dolog, mindig gondosan teljesítetett...”

Obonyai újabb kórháznak kérte a debreceni dohánygyár épületét s Kossuth egy nap alatt a kérést teljesítette. (...)

A felállított sok kórháznak és a harctéri segélyhelyeknek orvosi műszerekre volt szükségük. Külföldről nem lehetett behozni, a készletek kimerültek. Kossuth új ipart teremtett, hogy minél több műszert juttathasson a sebészeknek, hogy siettesse a gyógyulást, hogy enyhítse a betegek fájdalmát. A nagyvárad „állami kardgyárban” rendeztette be ezt az új orvosegészségügyi műhelyt. Szakértő iparosokat rendelt oda és minden segítséget megadott nekik munkájuk eredményessége érdekében.

Megható gondoskodását példázza június 27-én megjelent rendelete is, amely szerint: „a kormány gondoskodott arról, hogy a haza védelmében sérült, vagy más betegségben synylődő vitézek a szükséglet szerint fürdőket használhassanak és ezen okból” a budai Császár- és Sárosfürdőket katonai fürdőintézetekké fejlesztik.

Mélységes emberszeretete abban is megnyilvánult, hogy nemcsak a pillanatnyi igények kielégítését tartotta szem előtt, de támaszt kívánt adni azoknak a honvédeknek is, akik súlyos sérüléseik következtében tartósan vagy életfogytig munkanélkülivé váltak. Ezért utasította a hadügyminisztert, hogy a Szatmáron már korábban felállított ideiglenes rokkantak háza férőhelyeinek elégtelensége miatt, „a sebesültek és rokkantak iránt a nemzet háláját lerovandó és róluk gondoskodandó, tegye meg a szükséges lépéseket egy Budán létesítendő rokkantak palotája és felszerelése iránt. Mintául szolgáljon az angol hajó sereg és a párisi rokkantak palotája”. Abban

a korszakban a világ két legszebb, legkorszerűbb, és legnagyobb rokkant-otthonának képe lebegett követendő példaként Kossuth előtt... Semmit nem tekintett elég jónak, elég drágának, ha megcsönkult honvédek jövőjének biztosításáról volt szó.

Kossuthnak az emigrációban írt vidini leveléből az is kiderül, hogy a szabadságharc végső szakaszában már 20 ezer beteget ápoltak a katonai kórházakban. Ez a rendkívüli nagy szám is igazolja, hogy a hadsereg egészségügyi szolgálatának kiépítése példátlanul rövid idő alatt valóban kitűnően sikerült.